

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ความยั่งยืน Agro-Tourism Development towards Sustainable Tourism

ปัญญาดา นาดิ

Panyada Nadee

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

Faculty of Liberal Arts, Eastern Asia University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของไทย และหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ซึ่งมีหลักการพื้นฐาน คือ มีการยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิตของเกษตรกร รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งหวังให้เกิด ประสพการณ์ทางการเกษตรและสันตนาการแก่นักท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันประเทศไทยยัง ไม่มีการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน และมีปัญหาในด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากคนในชุมชนขาดความรู้ และการขาดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพของภาคีเครือข่าย ในด้านการบริหารจัดการไม่มีการกำหนดพื้นที่เข้าชม การให้ ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การจัดทำพื้นที่จอดรถและจัดระบบการจราจร การจัดทำจุดสาธิตการเก็บผลผลิต การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตร และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่เพียงพอ ความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย จะต้องพัฒนาใน (1) ด้านการบริหารจัดการ จะต้องมีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน และต้องคำนึงถึงการ ใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างคุ้มค่า (2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในพื้นที่ท่องเที่ยวจะต้องมีความพร้อมในเรื่องของลานจอดรถ ห้องสุขา ร้านขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าแปรรูป จุดบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงจุดรับประทานอาหารแต่ทั้งนี้ต้องไม่ทำลายทัศนียภาพต้องมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และ (3) ด้านกิจกรรม ควรมีการพัฒนากิจกรรมที่เน้นการให้ความรู้ และสัมผัสวิถีชีวิตของเกษตรกร หรือมีการสาธิตและให้นักท่องเที่ยวลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกรโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมดังกล่าวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเกษตรกร อันจะนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

This study aims to explore the types of Thai agro-tourism and determine the strategic solution so as to develop agro-tourism towards sustainable tourism in agriculture domain. The main objectives are to escalate income, improve the well-being of Thai agriculturists and promote tourism activity expecting that the tourists will gain agricultural experiences and pleasure. The study reveals the deficiency and problem in administration and management. According the findings, such problems were brought about by the fact that people in the community still have paucity of knowledge and effective cooperation from there collaborative network. Furthermore, it is found that the accessible area is not specified, and there is no appropriate provision of information to tourists, parking lot and

traffic management, harvest demonstration, product distribution and other facilities for the sake of tourists' convenience. Therefore, it is incumbent upon Thai agro-tourism to develop the following aspects (1) people in the community should be aware of effectively utilizing their local resources (2) the area should be equipped with proper facilities (e.g. parking lots, toilets, shops, tourist information and restaurant). The scenery and environment, however, should not be marginalized and (3) activities focusing on giving knowledge to the tourists should be taken into consideration, especially the way of living of Thai agriculturists. In addition, these activities could generate income for the community and agriculturists which will eventually lead to the sustainable tourism.

Keywords: agro-tourism, sustainable tourism

บทนำ

ในอดีตประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมซึ่งมีความสำคัญแต่เศรษฐกิจและสังคมของไทยเพราะมีความเกี่ยวข้องกับการผลิตอาหารของประเทศ อาทิ ข้าว ผัก ผลไม้ พืชไร่ และการเกษตรทางทางสัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ นอกจากนี้ สินค้าดังกล่าวยังเป็นวัตถุดิบสำหรับภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการอีกด้วย ถึงแม้ว่าอาชีพเกษตรกรรมมีบทบาทสำคัญต่อประชากรทั้งประเทศทำให้ประชากรกินดีอยู่ดี แต่อาชีพเกษตรกรรมกลับประสบปัญหาต่างๆมากมาย รวมทั้งปัญหาความยากจนและสภาพความเป็นอยู่ที่ลำบาก ทำให้เกิดการละทิ้งอาชีพหลักที่ทำแล้วหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้างทั่วไป โรงงาน อุตสาหกรรม หรือบางคนย้ายเข้าสู่เมืองหลวงละทิ้งที่ดินทำกิน บางคนขายที่ดินทำกิน ซึ่งจากปัญหาความยากจนดังกล่าว สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ศึกษาภาวะความยากจนของเกษตรกรไทย พบว่า ครึ่งเรือนเกษตรกรร้อยละ 29.76 อยู่ในภาวะยากจนที่มีระดับรายได้ต่ำกว่าระดับเส้นความยากจน ซึ่งจากเหตุผลหลายๆประการทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ ได้กล่าวถึงปัจจัยภายนอก 5 ประการที่บ่งชี้ภาวะยากลำบากของเกษตรกร ได้แก่ (1) ที่ดินทำกิน มี 2 ประเด็นย่อย คือ การไม่มีที่ดินทำกิน และการสูญเสียที่ดินทำกินให้สถาบันการเงิน (2) การเข้าถึงไม่ถึงปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นฐานชีวิตของเกษตรกรทำให้เกษตรกรรายย่อยขาดศักยภาพในการผลิต เช่น น้ำ โดยแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการเกษตรถูกจัดการ

ด้วยเขื่อนและอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และควบคุมโดยรัฐทำให้เกษตรกรเข้าไม่ถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ที่ดินรอบแหล่งน้ำสาธารณะหลายแห่งถูกบริษัทการเกษตรขนาดใหญ่กว้านซื้อแล้วยึดแหล่งน้ำสาธารณะ ทะเล ป่า พันธุ์กรรมพื้นเมืองทางการเกษตรถูกทำลาย (3) ตลาด โดยเกษตรกรไม่ส่วนในการตัดสินใจและกำหนดราคาตลาด ตลาดเป็นของพ่อค้าแต่การลงทุนและความเสี่ยงเป็นของเกษตรกรราคาผลผลิตจึงไม่เป็นธรรม ในขณะที่ราคาต้นทุนการผลิตที่เกษตรกรต้องใช้สูงขึ้นและไม่เคยลดลง (4) สุขภาวะ เช่น การพบสารเคมีในระดับที่เสี่ยงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ (5) หนี้สิน มี 2 ประเด็น คือ หนี้สถาบันการเงินในระบบและหนี้นอกระบบ ซึ่งหนี้ทั้งสองระบบเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด เริ่มจากการกู้หนี้ยืมสินครั้งแรกเป็นจำนวนไม่มากแต่รายได้จากการเกษตรก็ไม่พอใช้หนี้ จึงต้องกู้ยืมครั้งที่สองเพื่อเอามาใช้หนี้และดอกเบี้ยจากการกู้ครั้งแรกและเหลือส่วนหนึ่งไว้ใช้สอย กู้ครั้งที่สามก็เพื่อใช้หนี้เงินต้นและดอกเบี้ยจากการกู้ครั้งที่สองและเหลือส่วนหนึ่งไว้ใช้สอยเมื่อกู้จนยอดหนี้สิ้นจนเพดานทรัพย์สินประกันไม่สามารถหมุนเงินกู้ในระยะต่อไปได้ ก็ต้องกู้เงินกลุ่มกองทุนในหมู่บ้าน สุดท้ายก็ต้องไปกู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยสูง ส่วนปัจจัยภายในตัวเกษตรกรเอง ได้แก่ ความโลภ ความเห็นผิด เช่น อยากมีอยากได้ ทำให้ความคิดและพฤติกรรมเปลี่ยน เริ่มด้วยการลงทุนซื้อเทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตทุกอย่างซึ่งบางอย่างก็ไม่จำเป็นหรือทำให้ต้นทุนสูงโดยไม่จำเป็น สุดท้ายทำให้

ขาดทุนจากการผลิต การแก้ปัญหาภายในต้องเริ่มด้วยการปรับความคิดและพฤติกรรมของเกษตรกร ให้คิดวิเคราะห์เป็นบนฐานข้อมูลและความเป็นจริงการวิ่งตามโลกอย่างไม่ลืมหูลืมตาจะติดกับปลาใหญ่กินปลาเล็ก ส่วนการคิดเป็นทำเป็นพึ่งตนเองได้ ค่อยทำค่อยขยายและบริโภคในสิ่งที่จำเป็นจะช่วยให้เกษตรกรอยู่รอด (สุธาสนี ทองลิ้ม, 2556)

ดังนั้น เมื่ออาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อยหลายคนจึงละทิ้งถิ่นฐานดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น แต่มีบางคนที่ยังคงรักและหวงแหนอาชีพเกษตรกรอยู่และไม่อยากไปดิ้นรนเพื่อหาอาชีพอื่นจึงจำเป็นต้องทำอาชีพเกษตรกรคงเดิม ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทยให้ความสำคัญกับรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย อาทิ แม่น้ำ ทะเล ภูเขา รวมถึงทรัพยากรด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งหน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจและส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในหลากหลายช่องทางส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบเรื่องของทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ยังขาดเรื่องของการรักษาแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวรวมถึงเรื่องสุขอนามัยของอาหารและสถานที่ ซึ่งภาครัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและนำมาพิจารณาเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป

จากที่กล่าวว่าประเทศไทยมีทรัพยากรที่หลากหลายทำให้มีนักท่องเที่ยวหลากหลายประเภทที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของไทยตั้งแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน คือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นักท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคตมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป คือ มุ่งเน้นประสบการณ์และให้ความสำคัญกับความรู้เชิงลึกของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ (experiential travelers with more sophisticated expectations) ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาประสบการณ์ที่มากกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมๆทั่วไป โดยต้องการสัมผัสวิถีชีวิตผู้คนและประเพณีท้องถิ่นอย่างแท้จริง มากกว่าการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ และการจัดสรรแพ็คเกจการท่องเที่ยว

เที่ยวที่สามารถให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้โดยการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) ซึ่งทำให้การทำอาชีพเกษตรกรและการท่องเที่ยวมาผนวกรวมกันคนที่ทำอาชีพเกษตรกรก็หันมาปรับเปลี่ยนตนเองพัฒนารูปแบบการทำเกษตรตามแนวพระราชดำริบ้าง หรือยึดทำเกษตรรูปแบบเดิม และนำการท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อเป็นรายได้เสริม โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเที่ยวชมฟาร์ม ชมสวนหรือไร่นาของเกษตรกร รวมไปถึงภูมิปัญญาของเกษตรกรในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญในการควบคู่ไปกับยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆในการอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตร และยังเป็นการส่งเสริมอาชีพการทำเกษตรกรรม จากเหตุผลที่เกษตรกรไทยประสบปัญหาราคาสินค้าทางการเกษตรที่ผันผวน ปริมาณการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางอากาศ ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากการจำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ รัฐบาลจึงหาวิธีเพิ่มช่องทางสินค้าทางการเกษตรโดยเอาการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มรายได้และอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพของประชากรในประเทศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบันผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและคนในชุมชน ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการที่แตกต่างและความหลากหลายของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังขาดความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการทางธุรกิจและการตลาด ด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ รวมทั้งด้านเทคโนโลยี ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาประเภทของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของไทย และหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

เนื้อหา

การเกษตรในปัจจุบันมีการพัฒนาหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน (sustainable agriculture) และเป็นการคิดค้นออกมาเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้มีความรู้และปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการเกษตรจากเดิม เป็นระบบ

เกษตรกรรมที่พัฒนาอาชีพด้านการเกษตรที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นระบบเกษตรกรรมที่มีรูปแบบทำให้เกิดความมั่นคงต่อเกษตรกร และมีผลในระยะยาว โดยผ่านหลักแนวคิด และวิธีการปฏิบัติต่างๆของเกษตรกรทางเลือก เกษตรอย่างยั่งยืน (sustainable agriculture) มีหลายประเภท อาทิ เกษตรธรรมชาติ (natural farming) เป็นระบบเกษตรที่คำนึงถึงระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม ซึ่งมีหลายแนวคิด แต่ส่วนใหญ่มีหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ การไม่ไถพรวนดิน ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช ใช้การคลุมดิน ใช้พลังงานสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับดินเป็นอันดับแรกด้วยการปรับปรุงดินให้มีพลังในการเพาะปลูกเหมือนกับดินในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อม โดยไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค สามารถให้ผลผลิตที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ เกษตรอินทรีย์ (organic farming) เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรทางเลือกที่หลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนต่างๆ ที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อทางพันธุกรรมที่อาจเกิดมลพิษในสภาพแวดล้อมโดยมุ่งการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การปลูกพืชหมุนเวียน เกษตรผสมผสาน (integrated farming) เกษตรผสมผสานจัดเป็นเกษตรทางเลือกที่เป็นรูปแบบการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ในช่วงเวลาและพื้นที่เดียวกัน เช่น การปลูกพืชที่มีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน มีการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องระหว่างกิจกรรม เช่น ระหว่างพืชกับพืช พืชกับปลา พืชกับสัตว์ ลักษณะการเกื้อกูลกันของระบบเกษตรผสมผสานทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง และลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในที่สุด ซึ่งเป็นเป็นวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน และเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกษตรทฤษฎีใหม่ (new theory agriculture) เกษตรทฤษฎีใหม่มีแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแนวทางการบริหารทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด และวนเกษตร คือเกษตรทางเลือกรูปแบบหนึ่งโดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างผสมผสานระหว่าง

กิจกรรมการเกษตร การป่าไม้ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกันหรือสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป โดยเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกัน และเกื้อกูลกับนิเวศป่าไม้ในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างสม่ำเสมอคำนึงถึงหลักความสมดุลตามธรรมชาติของระบบนิเวศเป็นสำคัญ ในขณะที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตของสังคมชาวชนบทที่เกี่ยวข้องนั้นๆให้มากที่สุด เป็นต้น (นนทวรรณ ส่งเสริม, 2560)

จากรูปแบบดังกล่าวทำให้เป็นจุดที่มีความน่าสนใจ น่าศึกษา เรียนรู้ของบุคคลทั่วไป หรือนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีพฤติกรรมการบริโภคสินค้าทางการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปและหลากหลายขึ้นจนเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น

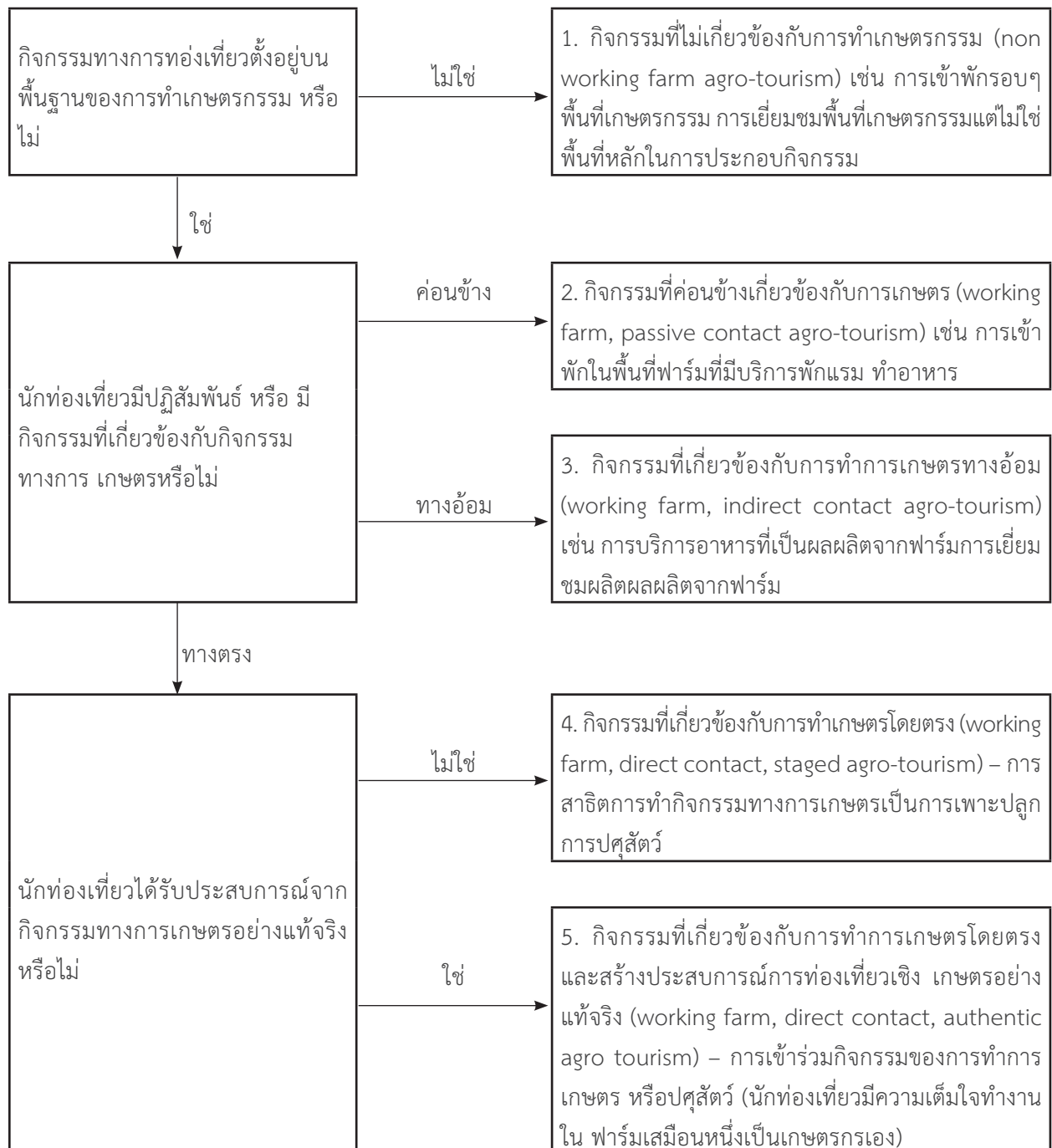
การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือ Agri-tourism มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย (Lamb, 2008) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวฟาร์มหรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกระบวนการของการดึงดูดผู้เข้าชมและนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อการศึกษาและนันทนาการ ในขณะที่สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริม การเกษตร (2541) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยัง พื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ สถานที่ราชการ ตลอดจน สถาบันการศึกษา ที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชม ความสวยงาม ความสโรจ และเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อม ของสถานที่นั้น นอกจากนี้ (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro-tourism) ไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรมและวิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ควบคู่กับการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป

สรุป “การท่องเที่ยวเชิงเกษตร” คือ การท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการทำเกษตรกรรม โดยเน้นให้นักท่องเที่ยว

เที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางการเกษตร อาทิ สวนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ โดยเป็นการสร้างรายได้ให้คนในชุมชน เพิ่มเติมจากรายได้ที่เกิดจากการเกษตร และเป็นการอนุรักษ์

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

อาชีพดั้งเดิมของคนไทย ในแง่มุมมองนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ ที่อยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นๆ

ภาพ 1 การจำแนกประเภทการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Phillip, Hunter, & Blackstock, 2010)

จากภาพ 1 หากพิจารณาถึงกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถแบ่งกิจกรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้อง

กับการทำเกษตร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถประกอบได้ในพื้นที่ชนบททั่วไป การเข้าพักในชุมชนเกษตรกรรม การเยี่ยมชมทัศนียภาพของทุ่งนา กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น

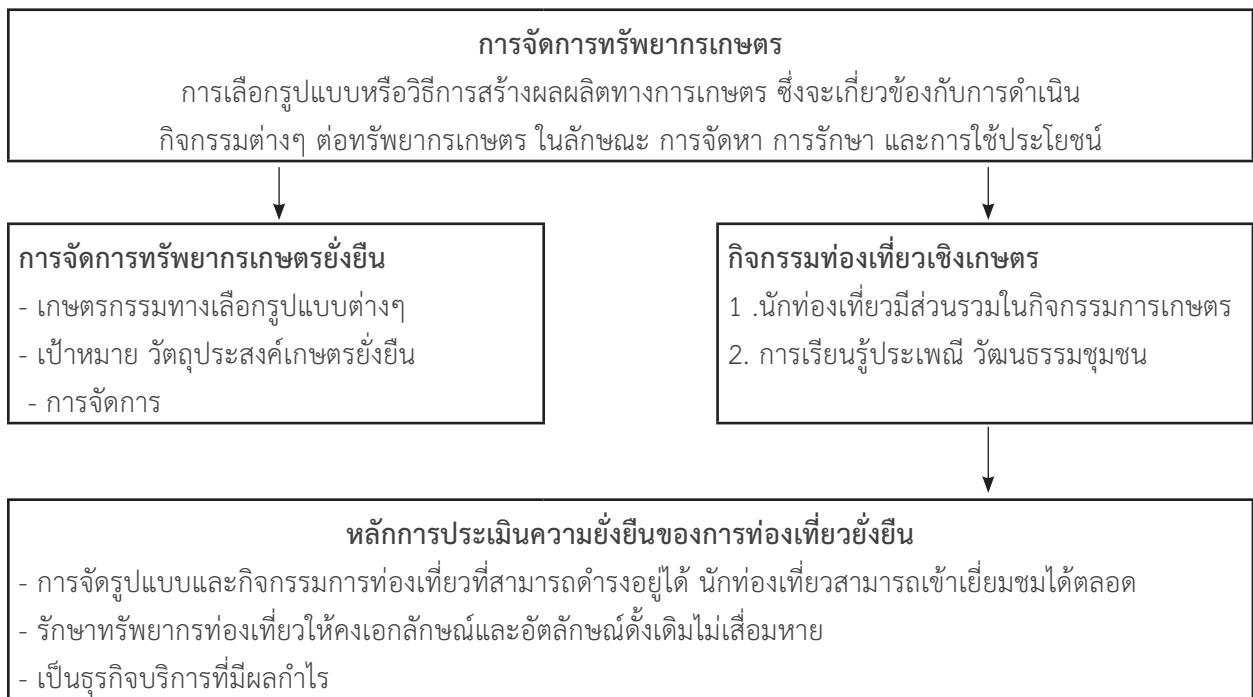
การขี่ม้า กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องกับ การเกษตร เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะของการท่องเที่ยวที่ เข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม แต่ไม่มีกิจกรรมเชิงการเรียนรู้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมการเข้าพักโฮมสเตย์ และการ ประกอบกิจกรรมกลางแจ้งอื่นๆ ในบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรทางอ้อม กิจกรรมนี้เป็นการบูรณาการระหว่างการทำเกษตรกรรม และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการเยี่ยมชม การทำไวน์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากนม กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรโดยตรง เป็นกิจกรรม ที่มีการสาธิตกระบวนการทำกิจกรรมและแปรรูปผลผลิต โดยนักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว เช่น การรีดนมวัว การขับรถไถ การให้อาหารสัตว์ และ กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรโดยตรง และสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างแท้จริง โดยนักท่องเที่ยวจะได้ประกอบกิจกรรมทุกขั้นตอนเปรียบ เสมือนเป็นเกษตรกร อันจะสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ใน การทำเกษตร และการใช้เครื่องมือทางการเกษตร (Phil-lip, Hunter, & Blackstock, 2010) ในขณะที่การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวตาม ความสนใจของ นักท่องเที่ยวออกเป็น 7 กิจกรรม (ราไพ พรธณ แก้วสุริยะ, 2547) ได้แก่ (1) การทำนา (rice cul-tivation) กระบวนการ การทำนา พิพิธภัณฑชาวมuseum เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว และวัฒนธรรมการ กินข้าวไทย เป็นต้น (2) การทำสวน ไม้ตัดดอก (cutting flowers) การทำสวนดอกไม้ นานา ชนิดเพื่อตัดดอก ขาย สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิด ไม้กระถางทุกประเภท รวมถึงไร่นานาชนิด ซึ่งเป็นพืช เศรษฐกิจด้วย (3) การทำสวนผลไม้ (horticulture) การ ทำสวนผลไม้ทุกประเภท รวมถึงการทำสวนเกษตรการทำ เกษตรแผนใหม่ การทำสวนผสม เป็นต้น (4) การทำสวน ครัวสวนผัก (vegetables) การปลูกพืชผักสวนครัวทุก

ประเภท รวมถึงการทำไร่ บางครั้งรวมถึงพืชไร่ (5) การ ทำสวนสมุนไพร (herbs) การปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหารเสริม และเป็นพืชผักสวนครัว เป็นเครื่อง สำอาง และใช้ในการแพทย์แผนไทยการแพทย์ ทางเลือก (6) การทำฟาร์มปศุสัตว์ (animal farming) การเลี้ยงและ ขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด บางแห่งเพาะขยาย พันธุ์สัตว์ป่าที่หายาก เป็นต้น (7) งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ ต่างๆ (agro-festivals) การจัดงานเพื่อส่งเสริมการขาย ผลผลิตทางการเกษตร

การจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิง เกษตรยั่งยืน เป็นความยั่งยืนในด้านการจัดการทรัพยากร เกษตรและการท่องเที่ยว ดังนั้น หัวข้อนี้จึงเป็นการนำแนว ความคิด การจัดการทรัพยากรเกษตรยั่งยืนและการท่อง เที่ยวที่นำเสนอข้างต้น เพื่อสังเคราะห์ความหมายและ ขอบเขตของ การจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่อง เที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืน ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการจัดการทรัพยากรการเกษตร เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืน การพิจารณาความ หมายของการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่อง เที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืนในที่นี้ จะเกี่ยวข้องกับมิติการจัดการ ทรัพยากรการเกษตร ซึ่งมีความสัมพันธ์กันแสดงดังภาพที่ 2 ทั้งนี้รูปแบบการจัดการ ทรัพยากรการเกษตรภายใต้แนวคิด การเกษตรยั่งยืน อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ คือ การจัด รูปแบบและกิจกรรม การท่องเที่ยวที่สามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ การรักษา ทรัพยากรท่องเที่ยว ให้คงเอกลักษณ์ดั้งเดิมไม่เสื่อมหาย และเป็นธุรกิจบริการที่มีผลกำไร

ภาพ 2 ความหมายของการจัดการทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยั่งยืน

ที่มา. จาก รูปแบบการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช, โดย เทพกร ณ สงขลา, 2556, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเกษตรการเกษตร, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่กล่าวข้างต้น กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเข้าไปเกี่ยวข้องต่อการจัดการทรัพยากรเกษตรในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดเกษตรยั่งยืน ดังนี้ (1) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยให้เกษตรกรลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอกเนื่องจากระบบ เกษตรนิเวศซึ่งเน้นการพึ่งพาปัจจัยการผลิตในท้องถิ่นมีบทบาทในฐานะสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว ซึ่ง นักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีแนวโน้มแสวงหาความรู้และประสบการณ์ในสิ่งเหล่านี้ (2) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเฉพาะในลักษณะการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็น กิจกรรมที่นักวิชาการและเกษตรกรมีโอกาสได้ร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ด้านนิเวศเกษตรโดยเฉพาะการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายเกษตรกร (3) เกษตรกรที่พัฒนาฟาร์มเกษตรเป็นแหล่งท่องเที่ยว พยายามหาวิธีการที่เหมาะสมในการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น โดยการประยุกต์ใช้องค์ประกอบต่างๆ ในระบบไร่นาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม จากการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

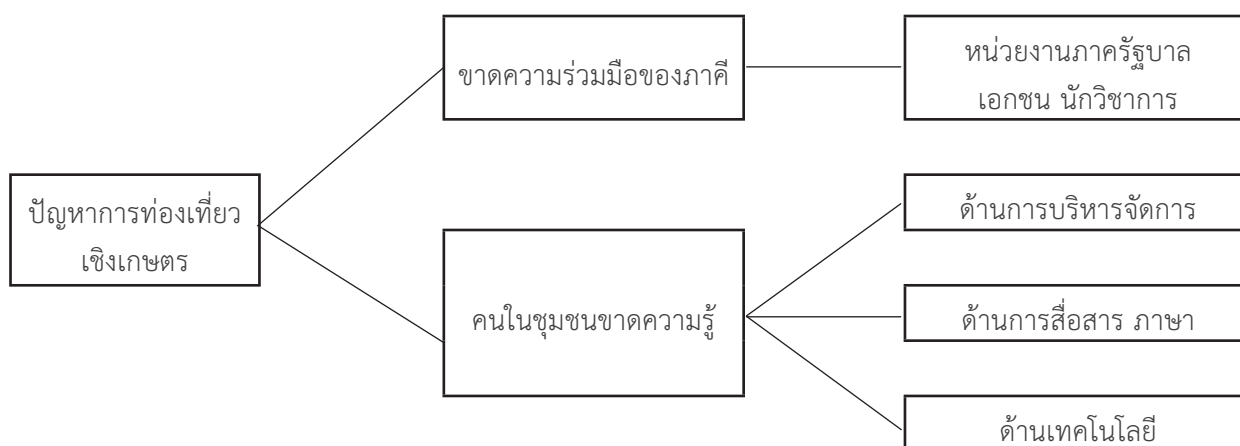
หลักการของการท่องเที่ยวถือเป็นธุรกิจบริการที่มีเป้าหมาย คือให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ความประทับใจ และความปลอดภัย ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี เจ้าของ สวนเกษตร หรือเจ้าของฟาร์ม ควรมีหลักการบริหารดังนี้ (1) ด้านทรัพยากร การจัดทำพื้นที่จัดสรรและจัดระบบการจราจรเพื่อความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทำให้ไม่เสียเวลา มีจุดสาธิตการเก็บผลผลิต เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ตั้งแต่เริ่มขบวนการการผลิต จนกระทั่งเก็บผลผลิต บรรจุภัณฑ์ และจัดจำหน่าย เป็นการให้ความรู้ครบทุกขั้นตอน (2) ด้านการบริหาร คือ มีกำหนดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมได้สะดวก และป้องกันความเสียหายจากนักท่องเที่ยว มีระบบการจัดการขยะที่ดี มีถังใส่ขยะแยกประเภทขยะ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะได้สะดวก และช่วยรักษาความสะอาดในสวนเกษตรด้วย (3) ด้านการบริการ มีการจัดวิทยากรบรรยาย ซึ่งมีความรู้เท่ากับเจ้าของสวน มีการเพิ่มความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว โดยจัดทำป้ายสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชื่อไทย ชื่อสามัญภาษา

อังกฤษ และชื่อวิทยาศาสตร์กำกับไว้ เป็นการให้ความรู้เพิ่มมากขึ้น มีห้องสุขาที่สะอาด บริการอาหารและเครื่องดื่มโดยใช้ผลิตภัณฑ์ในสวนหรือในท้องถิ่นเพื่อนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถี ชีวิตท้องถิ่น จัดทำมุมจำหน่ายและลองชิม บริการให้นักท่องเที่ยว และร้านขายของที่ระลึก ควรติดรายละเอียดให้ชัดเจน (จำไพพรรณแก้วสุริยะ, 2547)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากผลการประเมินด้านสภาพการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว สามารถกำหนดรูปแบบโดยพิจารณาที่แหล่งเกษตรและโอกาสทางการตลาด ซึ่งรูปแบบการพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวหลัก เป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบ หรือแหล่งท่องเที่ยวเสริมในแหล่งท่องเที่ยวหลัก ใช้สำหรับการท่องเที่ยวช่วงสั้นๆ โดยวางเป้าหมายการตลาดตึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวหลัก (2) แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตร เป็นการพัฒนาที่ต้องการชื่อเสียง และเป็นจุดหมายการเดินทาง เนื่องจากหมู่บ้านหรือย่านการเกษตรมีขนาด

ใหญ่ และเป็นการเกษตรที่มีความดึงดูดใจสูง (3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในโครงข่ายการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ มีศักยภาพ และมีความเป็นไปได้ที่จะจัดให้เป็นโครงข่ายการท่องเที่ยว โดยการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผสมกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นจนเป็นสินค้าท่องเที่ยวเดียวกัน (4) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเฉพาะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จัดเป็นจุดหรือพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะและ มีความดึงดูดใจสูง เช่น การเกษตรที่เป็นปรากฏการณ์ทางการเกษตร หรือแหล่งผลิตเกษตรที่หายาก (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็เหมือนกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพียงแต่อาจมีความเหมือนหรือต่างกันและความหลากหลายของทรัพยากร ซึ่งภาครัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญจึงมีการกำหนดนโยบายแต่หากมองในมุมของเกษตรกรนั้นก็มีปัญหาหลายประการที่อาจทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่มีความยั่งยืน เพราะฉะนั้นควรมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อให้ความยั่งยืนต่อไป

ภาพ 3 ปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบัน

จากภาพ 3 ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมี 2 ประการที่สำคัญ คือ 1. การขาดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยว และต้องยังคงประสานงานอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่ชุมชน หรือเจ้าของทรัพยากรไม่สามารถจัดการปัญหาต่างๆ ได้ แต่หน่วยงานภาครัฐบางแห่งนำนโยบายมาเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้ แล้วไม่มีการประสาน

งานต่อ เนื่องจากภาครัฐเป็นผู้มีความรู้ในหลักการการท่องเที่ยว ชาวบ้านหรือชุมชนจากเดิมที่ทำการเกษตรอย่างเดียว ต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับด้านการท่องเที่ยวเพราะฉะนั้นจะขาดความรู้ ซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจาก 2. คนในชุมชนขาดความรู้ไม่มีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการทั้งการบริหารจัดการพื้นที่ และการให้บริการ อาทิ จัดพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ทั้งสดแปรรูปและมีบริการบรรจุภัณฑ์ วันเวลา เปิดและปิดสถานที่ ค่าบริการเข้าชม และบริการอื่นๆ

การบริการ เช่น การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่จอดรถ ห้องสุขา ป้ายบอกทาง การบรรยายหรือจำหน่าย (เทคนิคในการนำชม ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร) ด้านเทคโนโลยี ซึ่งบางพื้นที่ที่หน่วยงานภาครัฐไม่ได้เข้าไปทำการตลาดอย่างจริงจัง อาจเป็นหน้าที่ของชุมชนที่ต้องมีการทำการตลาดเอง ดังนั้นจึงต้องอาศัยความรู้เรื่องเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในเรื่องการตลาด เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเกษตรกรไม่มีความรู้อย่างถ่องแท้ ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจที่เป็นองค์รวมให้กับเกษตรกร ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นที่นิยมในยุคปัจจุบันเนื่องจากพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรมีการปรับรูปแบบโดยยึดกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรดำเนินกิจกรรมให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงควรมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. ต้องมีการทบทวนวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ ในเรื่องของทรัพยากร ว่าทรัพยากรนั้นมีพร้อมหรือไม่ (willingness) สำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวบางแห่งมีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่พอเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมแล้วปรากฏว่าไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอหรือไม่สมบูรณ์ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความผิดหวัง ซึ่งต้องนำมาทบทวนว่าเราควรพัฒนาพื้นที่หรือปรับปรุงอย่างไร โดยอาจนำแนวคิดการเกษตรแบบยั่งยืนมาใช้ในพื้นที่ รวมทั้งวิเคราะห์ความพร้อมของคนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากร (Readiness) บางพื้นที่หรือบางชุมชน เปิดให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรแล้วรู้สึกว่ามันเองไม่ชอบการเข้ามาของนักท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกัน อาจทำการรบกวนเจ้าของพื้นที่ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวมากเกินไป ไม่ต้องการเปิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะฉะนั้นการนำเรื่องความพร้อมมาทบทวนจะทำให้ได้แนวทางการพัฒนาพื้นที่ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องมีการทบทวนวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในพื้นที่ที่ต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การที่จะทำการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนนั้น ทุกคนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม

เนื่องจากทุกคนในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเป็นความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการเรียนรู้ ร่วมกันในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหานำไปสู่แนวทางการแก้ไข วางแผนงานโครงการและกิจกรรม การแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

4. การก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชาวชุมชนควรเป็นพื้นที่ในการสร้างประโยชน์ต่อคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การจ้างแรงงานในพื้นที่ การเสียภาษีให้องค์กรท้องถิ่น การทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพมากขึ้น เช่น สามารถขายสินค้าที่เป็นผลผลิตของท้องถิ่นได้ อาทิ ผลไม้ พืชผัก งานหัตถกรรม เกิดการจ้างแรงงานของคนในชุมชน เป็นต้น

5. การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า ความหลากหลายของทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ลักษณะของชุมชน และคนท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในที่นี้ หมายถึง การใช้เอกลักษณ์และความมีคุณค่าของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่มุ่งใช้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง และการใช้อย่างคุ้มค่า จะต้องเป็นการใช้อย่างพอดีไม่เป็นการใช้ที่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่เดิมให้หมดจนไม่เหลือให้แก่คนในรุ่นหลัง

6. การสร้างความรู้ความเข้าใจ ควรเป็นการให้ความรู้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน นำไปสู่การวางแผน พัฒนาและจัดการด้านบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเกิดทัศนคติใหม่ๆ ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจนี้อาจทำได้ในหลายรูปแบบ อาทิ การบรรยาย การประชุมระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การทัศนศึกษา การให้ความรู้ผ่านผู้นำชุมชน

7. รูปแบบการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรให้มีการประชุมของชุมชนที่มีการรวม

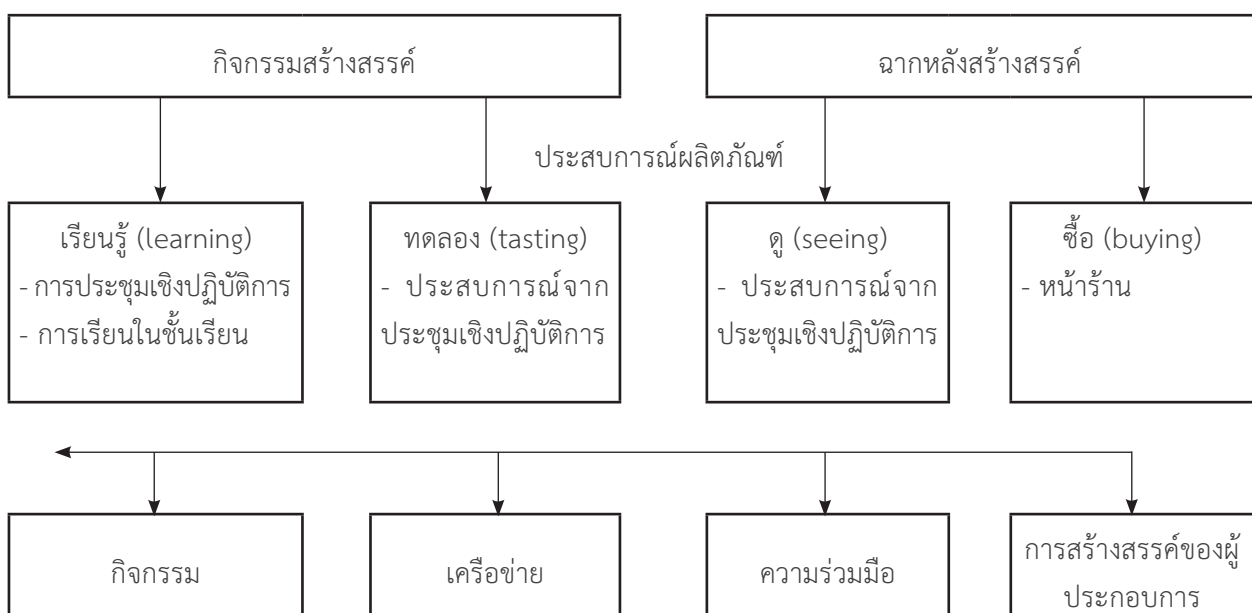
กลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อช่วยจัดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ พร้อมทั้งก่อให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน เกิดเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปได้ในแนวทางที่ยั่งยืนโดยแนวทางในการรวมกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการอาชีพเกษตร กลุ่ม อาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพอื่นๆ และกลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน การรวมตัวของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้ เกิดการพิจารณาประเด็นด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถทำได้ดียิ่งขึ้น

8. การสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงานได้ ลักษณะความร่วมมือคือการให้องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีพื้นฐานมาจากความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้การท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นแหล่งเพิ่มพูนรายได้ที่มีอยู่เดิม และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอ และตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์เป็นจำนวนน้อย แต่การ

พัฒนาการตลาดของชาวชุมชนไม่ควรเน้นวัตถุประสงค์ทางการตลาดที่มุ่งผลกำไรสูงสุด ทั้งนี้ควรตระหนักในด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักและควรส่งเสริมในทิศทางที่เหมาะสมกับลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร “กำไรสูงสุด”

9. การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการท่องเที่ยวในชุมชน ปัญหาที่พบในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ ขยะมูลฝอย ถูพลาสติก ซึ่งชาวชุมชนต้องปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่ทิศทางการปรับปรุงพัฒนาต้องอยู่บนพื้นฐานความพร้อมและความสามารถของชาวชุมชน มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมขัดแย้งกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หรือ เป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อรับรองความต้องการนักท่องเที่ยวเพียงเท่านั้น

10. นำการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เข้ามาปรับใช้ให้ทันกระแสการบริโภคหรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงไป Greg (2011) ได้พัฒนาแบบจำลองการจัดการการท่องเที่ยวแนวคิดใหม่ เพื่ออธิบายกรอบแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และรูปแบบประสบการณ์พื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังภาพ 4

ภาพ 4 รูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากแบบจำลองอธิบายว่า รูปแบบพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวและการสร้างสรรค์ฉากหลังของการท่องเที่ยว อธิบายดังนี้

1. การสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (using creativity as a tourist activity) เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทักษะและประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (learning) และกิจกรรมที่เกิดจากการทดสอบหรือทดลองปฏิบัติ (testing) เช่น การเรียนในห้องเรียน การอบรมในห้องประชุมเชิงปฏิบัติการ หรือการลงมือทำในสถานที่จริง เป็นต้น

2. การสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว (using creativity as backdrop for tourism) หรือการนำเอาความสร้างสรรค์มาสร้างบรรยากาศเพื่อทำให้สถานที่ท่องเที่ยวมีเสน่ห์มากขึ้นโดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ไปสู่การสร้างประสบการณ์ใน 2 ลักษณะ คือ การดู (seeing) และการซื้อ (buying) เช่น การเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในการท่องเที่ยวทั่วไป (นันทวรรณ, เอกสารประกอบการสอน)

สรุป

การเกษตรยังคงเป็นอาชีพที่อยู่คู่กับคนไทยและประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้นถึงแม้

วันเวลาจะเปลี่ยนแปลงและโลกมีวิวัฒนาการสมัยใหม่เข้ามามากเพียงใดก็ตาม การเกษตรก็ยังคงจะพัฒนาควบคู่ไปกับกระแสสังคม ในปัจจุบันการเกษตรก็เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นมา หน่วยงานทุกภาคส่วนผลักดันให้เกษตรกรนำการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนเสริมจากการทำการเกษตรแต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวบ้าน หรือเจ้าของพื้นที่ยังขาดความรู้ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านการตลาด ด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ด้านเทคโนโลยี ประกอบกับขาดภาคีเครือข่ายที่มีความแน่นแฟ้นจึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่มีความยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความยั่งยืน ควรมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้ ต้องมีการทบทวนวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ ในเรื่องของทรัพยากร (willingness) ความพร้อมของคนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากร (readiness) ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องมีการทบทวนวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในพื้นที่ที่ต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า ควรให้มีการประชุมของชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อช่วยจัดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการท่องเที่ยวในชุมชน และมีการนำการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เข้ามาปรับใช้ให้ทันกระแสการบริโภคหรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการและมีความยั่งยืน

References

- Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports. (2014). *Standard tourism assessment guidebook*. Retrieved from <http://newdot2.samartmultimedia.com/home/details/5/6407/24736> (in Thai)
- Greg, R. (2001). *Creating a new tourism? In tourism I culture*. Barcelona: Interarts Foundation.
- Kaewsuriya, R. (2004). *Principle of sustainable tourism*. Retrieved from <http://lib.dtc.ac.th/article/tourism/0007.pdf> (in Thai)

- Lamb, R. (2008). *How agritourism works*. Retrieved from <http://adventure.howstuffworks.com/agritourism.htm/printable>
- Na Songkla, T. (2013). *Model of agricultural resources management for sustainable agro-tourism in Changklang district, Nakhon Si Thammarat province*. Doctor of Philosophy Thesis in Tropical Agricultural Resource Management, Songklanakarin University. (in Thai)
- Office of Farmer Development, Department of Agricultural Extension. (1998). *Thai tourism development*. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives. (in Thai)
- Phillip, S., Hunter, C., & Blackstock, K. (2010). A typology for defining agritourism. *Tourism Management*, 31(6), 754-758.
- Songserm, N. (2017). *Agro-tourism: Getting to know it around Thailand*. Bangkok: Bangkok University. (in Thai)
- The National Tourism Policy Council. (2017). *National tourism plan issue 2 (B.E. 2560-2564)*. Bangkok: Author. (in Thai)
- The Thailand Institute of Scientific and Technological Research. (2000). *Study and development for agro tourism*. Bangkok: Author. (in Thai)
- Thonglim, S. (2013). *Thai agriculture*. Bangkok: Ammarin. (in Thai)

